

Янка Купала

ЭРК ҚЎШИҒИ

Шеърлар ва поэма

ТОШКЕНТ

Ғафур Ғулом, номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти
1983

РЕДКОЛЛЕГИЯ

Сарвар Азимов (редколлегия раҳбари), Ҳафиз Абдусаматов, З. И. Есенбоев, Жуманиёз Жабборов, Воҳид Зоҳидов, Зулфия, Саъдулла Кароматов, Мирмуҳсин, Муҳаммад Али, Назир Сафаров, Туроб Тўла, А. А. Удалов, Раҳмат Файзий, П. Шермуҳамедов, Комил Яшин, Матқуб Қўшжонов.

Тўлқин таржимаси.

К $\frac{40703—163}{М352(04)—83}$ 4702120200

С(Бел)2

© Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1983 (тарж).

ХАЛҚ БАХТИНИНГ КУЙЧИСИ

Янка Купала (Иван Доминикович Луцевич) белорус маданиятининг энг атоқли намояндаларидан, белорус адабиёти ва миллий тилининг пойдеворини қўйганлардан биридир. Шоир белорус халқининг революцион демократик интилишларини, ~~оқил~~ ва митлий озодлик ҳақидаги орзуларини тараннум этди, инқилобдан кейинги асарларида эса ~~оқил~~ ҳаёти, ~~оқил~~ воқеликни куйлади. Янка Купала ижодида белорус халқининг миллий хусусиятлари, маънавияти, ўз ватанига бўлган беқиёс муҳаббати, матонати уйғунлашган.

У изчил билим ололмаган бўлса-да, мустақил мутолаа, тинимсиз ўрганиш натижасида даврининг энг билимдон кишиларидан бири бўлиб етишди.

Янка Купала ижодининг бошланиши Виринчи рус революцияси даврига, 1905 йилга тўғри келади. Меҳнаткаш омманинг гоят ночор турмуши, белорус халқининг ажойиб қўшиқ ва эртаклари ёш Янка қалбини ларзага келтирди, унда ўз туйғуларини ифодалаш, бошқалар билан дардлашиш истагини уйғотди.

Шоир ижоди Белорусия кенг халқ оммаси миллий онгининг уйғониши, революцион кураши билан чамбарчас боғлиқ.

Шоирнинг илк шеърий тўплами «Най» 1908 йилда босилиб чиққан. Тўпламга кирган шеърларнинг аксариятида инсон ҳуқуқларидан маҳрум этилган, оч ва яланғоч белорус деҳқонининг машаққатли меҳнати, ночор ҳаёти тасвирланади, жамиятнинг адолатсизлиги, ҳаётнинг нотўғри қурилгани фош этилади.

Бирин — кетин нашр этилган «Чолғучи», «Ҳаёт йўлидан» сингари шеърий китоблари ёш шоир ижоди ва миллий адабиётда сезиларли маданий воқеаларга айланди.

Янка Купала талантининг куртак ёзишида, умуман инқилобгача бўлган белорус адабиётининг юкса-

лишида улуғ пролетар ёзувчиси Максим Горькийнинг ёрдами ва ғамхўрлиги катта бўлди. У 1910 йилда ёзувчи А. С. Черемновга йўллаган мактубида энди-гина дастлабки китобини эълон қилган Купала ва яна бир ёш талантли белорус шоири Якуб Колас ҳақида шундай деган эди: «Сиз белорус шоирлари Колас ва Янка Купалани танийсизми? Мен яқиндагина улар билан танишдим — асарлари менга ёқди. Содда, самимий ва сезишимча чинакам халқчил». Бундан олдинроқ, 1907 йилда эса М. Горький Купаланинг инқилобий руҳдаги «Ким келаётир?» шеърини рус тилига таржима қилиш орқали шоир асарларининг улуғ халқ тилида жаранглашини бошлаб берган эди. Улуғ адиб мазкур шеърга юқори баҳо бериб, уни эзилган белорус халқининг гимни бўлишга арзигулик жанговар қўшиқ, деб атаганди.

Янка Купаланинг биринчи рус революцияси йилларидаги ижодини кураш ва жасорат поэзияси деб аташ мумкин. У халқни эксплуататорларга қарши қўлга қурол олиб курашга чақирди. «Нега гафлатдасан?» «Эрк», «Яна баҳор келади», «У ерда», «Ўроқчига» сингари шеърларида инқилобий курашга даъват аниқ сезилади. Шоирнинг Октябрь революциясигача бўлган ижодининг бош қаҳрамони ўз халқининг социал ва миллий озодлиги учун отланган революцион курашчидир. Янка Купала янги белорус адабиётининг асосчиси сифатида майдонга чиқди, Тарас Шевченко украин адабиётида қандай роль ўйнаган бўлса, у ҳам белорус адабиётида шундай роль ўйнади, халқ оммаси орзуларининг ифодачисига айланди. Шоирнинг сеҳрли қалами остидан чиққан «Мангу қўшиқ», «Қўрғон», «Бондаровна», «Қўрғондаги туш», «У ва мен», «Арслоннинг қабри», «Манзилда» сингари лиро-эпик ва драматик дostonлари Октябрь инқилобигача бўлган белорус адабиёти тарихида муҳим воқеалар бўлди. Шу маънода бу асарларни белорус халқи ҳаётининг панорамаси дейиш жоиздир.

Халқ онгининг уйғониши, ҳаётдаги ўзгаришлар, революцион кўтарилиш Янка Купалада оптимистик туйғулар уйғотади. Шу даврдаги кўпгина шеърларида («Олга, хай!», «Жасур бўл», «Ёш белорус», «Баҳорда» ва бошқалар) яқинлашиб келаётган инқилобнинг тимсоли — баҳор образи берилган.

Янка Купала бошқа ёзувчилар қатори Октябрь инқилобини зўр мамнуният билан кутиб олди, бело-

рус халқининг социал ва миллий озодлик тўғрисидаги асрий орзулари амалга ошганига ишонди, ўз қаламини янги жамият галабаларини куйлашга қаратди. Беш йилликлар, ~~.....~~ мамлакатининг юксалиши йиллари Янка Купала ижодининг мислсиз ўсиш, қамолат йиллари бўлди. «Шеъриятимнинг юксалиши фақат ~~.....~~ ва жонажон Коммунистик партия туфайлигина рўй берди, шу туфайли мен улардан умрбод қарздорман», деб ёзган эди таржиман ҳолида шоир.

~~.....~~ қуриш учун кураш пафоси, улкан қурилишларнинг қайноқ нафаси, Коммунистик партиянинг улуғвор ғоялари Янка Купаланинг совет давридаги ижодига кучли таъсир кўрсатди, унга ўчмас илҳом бағишлади. Шоир ижоди белорус халқи ҳаётидаги ўзгаришлар туфайли янгича мазмун касб этди, янги фазилатлар билан бойиди.

Янка Купала қатор асарларида меҳнаткаш халқ Совет мамлакатада тарихда биринчи бўлиб ҳақиқий бахтини топганлигини, ўз бахтининг ижодкори, мамлакатнинг бунёдкори ва хўжайинига айланганини мамнуният билан тараннум этди. Ана шу бунёдкор ва бахтиёр инсон Купаланинг совет давридаги ижодида марказий ўрин тутади. «Номсиз», «Байрам кайфиятларидан», «Қурилиш қўшиқлари», «Орденли Белоруссияга», «Чин юракдан» шеърый тўпламларига кирган асарлар, «Оресса дарёси узра» поэмаси фикримизнинг далили бўла олади.

Янка Купала «Чин юракдан» шеърлар тўплами учун 1941 йилда ~~.....~~ Давлат мукофотиغا сазовор бўлди. Унинг «Павлинка», «Бузилган уя», «Қармоқдаги дон» сингари пьесалари эса белорус драматургияси ва миллий театр санъатининг майдонга келиши ва таракқиётида улкан роль ўйнади.

Янка Купала номи ва асарлари мамлакатимиздан ташқарида, кўпгина чет элларда ҳам маълум ва қадрли. 1982 йилда улуғ шоир туғилганига 100 йил тўлди. ЮНЕСКО қарорига биноан бу шонли сана кенг нишонланди.

Янка Купала Ўзбекистонда ҳам машҳурдир. Унинг айрим асарлари ўзбек тилидаги арабӣт таркибликлари, турли шеърый тўплам ва альманахларда киритилган. 1953 йилда Тошкентда ўзбек тилида нашр этилган «Бола ва учувчи» тўпламида эса шоир ижодидан айрим намуналар ўрин олган. Янка Купала

нинг қўлингиздаги китобини шоирнинг шеърият гулзоридан дасталанган гулдаста дейиш мумкин.

Халқ озодлигининг куйчиси, янги белорус адабиётининг асосчиларидан бири, Белорусия халқ шоири Янка Купаланинг ушбу китоби шеърият мухлис-ларига муносиб совға, улуғ шоир юбилейига яхши армуғон бўлади деб умид қиламиз.

РАҲМАТИЛЛА ИНОҒОМОВ,
филология фанлари кандидати

ТОЛЕИМ

Эҳ тақдирим, менинг тақдирим
Шундай эдинг ҳар қачон-ҳар дам.
Соз бўларди тоза далага
Мени ташлаб кетиб қолсанг ҳам.

Аммо нега шафқатсиз толе,
Менга бахтни кўрмайсан раво?
Нимага сен бунча аччиқсан,
Тез ўлимни йўлламайсан ё?

Бир умрга қийнайсан мени,
Гўё дўзахдаги ёвуз бир шайтон.
Сен қалбимни ўтга ташладинг,
Ўзим ёниб тугадим тамом!

Тун ўтади, бошланади кун,
Лекин дилга ором солмайсан.
Соям янглиг эргашиб юриб,
Бир қадам ҳам ортда қолмайсан.

Бир озгина яхши яшашга
Интиламан бекордан бекор
Ўгирилиб боқсам, ёнимда —
Нетай ўша шум толеим бор.

Гирдоб бўлиб айлантиради
Остин-устин қилиб барини.
Хира этиб кўнглимни яна
Тагин йўллар кулфатларини.

Қизиғи ҳам қолмас ҳаётнинг,
Уфқ яна қораяр чиндан.
Гүё кимдир қалбим яралар,
Шундай оғриқ тинглайман ундан.

Аламимдан ўзимни баъзан —
Ўзим сувга ташлагим келар.
Қуёшни ҳам, одамларни ҳам
Кўрмай бўлай сув остида ғарқ.

Эҳ тақдирим, менинг тақдирим,
Шундай бўлиб келгансан ҳар дам,
Соз бўларди тоза далага
Мени ташлаб кетиб қолсанг ҳам!

1904

ЗИРК ДАРАХТИ

Эркинликда қичитқи, шuvoқ —
Утлар говлаб кетган шўх анҳор
Қиргогида шовуллар ғамгин,
Зирк дарахти шовуллар бедор.

Ловуллайди унинг бошида
Субҳидамлар билан оқшомлар.
Музлатади уни қаҳратон,
Куйдиради ёз — саратонлар.

Шохларини қайирар шамол,
Аямоқни билмайди асло.
Унинг бўртиқ илдизларини
Бўтана сув ювар доимо.

Шохларида баҳор чоғ қушлар
Сайраганда —
                    зирк бўлар қувноқ.
Куз кунлари ортади ғами —
Тарк этганда уни ҳар япроқ.

Кунлар ўтар кунларни қувиб,
Етим каби ҳамон чекиб зор,
Шўх анҳорнинг бўйида ғамгин.
Зирк дарахти шовуллар бедор.

14. VIII. 1906

МЕН ШОИР ЭМАСМАН

Мен шоир эмасман, халос эт худо,
Мен бундай шуҳратни истамайман, ҳа,
Аммо мен уддалаб тўқийман қўшиқ,
Номим оддийгина :

Янка Купала.

Дунёда эркалар шоирларни шон,
Мақтов қўшиқлар кўп уларга доир.
Мен сокин куйлайман — ким кўзга илар,
Янка Купаламан —
қишлоқи шоир.

Ҳар бир мамлакатнинг жўшқин илҳомли.
Янгроқ қўшиғи бор халқи ҳақида.
Аммо белорусда йўқ шоир зинҳор,
Шоир бўлсин ақал —

Янка Купала.

У иши ўнгмаган, сусту журъатсиз,
Аччиқ ҳаёт ичра улғайган бола.
Бутун аср бўйи фақат кўз ёшу
Озор, қайғу кўрган —

Янка Купала.

Қўшиқни дўст қилди хўрланган тилга,
Ғариб, қашшоқ тил деб кулганлар ундан.
Буни тўқибди-да, Янка Купала, —
Димоғда десинлар мағрурлик билан.

Бахт асли дунёда жуда кам бўлур,
Бизларга кам насиб этади жуда.

Қадрдон халқини бахтиёр кўрса,
Ўзи ҳам бахтлидир Янка Купала.

Мангу гуллаб бўлмас қўшиқда сира,
Шум ўлим кўп ишни қолдирар чала.
Ўткинчи:

«Бу гўрда ётган ким?» — деса.
Ёзув жавоб берар: «Янка Купала!»

1905—1907

КУКЛАМ

Эй баҳор, гўзал баҳор,
Сен менга ҳаёт нақши.
Сен-ла толемм порлоқ,
Сен билан яшаш яхши!

Сен келишинг биланоқ,
Ўрмонлар шовуллайди.
Кўз очиб боққан япроқ
Нурларда ловуллайди.

Сен ям-яшил ўт бўлиб
Зумда ерни безадинг.
Меҳнат қил, дединг кулиб,
Далаларга чорладинг.

Қушларнинг шўх қўшиғи
Гир атрофни бўйлади.
Яйловда чўпон йигит
Баҳорим деб куйлади.

Бўядинг шарқ уфқин сал,
Порлоқ тонг нури билан,
Ҳамма чиқди далага
Омоч сур-сури билан.

Меҳнатсевар бу қўллар
Далаларга сепар дон.
Она ер, бизни қўлла,
Кўп ҳосил бер, қадрдон.

Йироқларга боқ бу он,
Қизлар давра қурган соз.
Улар куйлайди шодон,
Қўшиқлар этар парвоз.

Теварак-атроф яшил,
Буида кўклам ҳукмрон.
Унинг эрки-ла яшаб,
Турмуш безанар ҳар он.

Хушнуд этгил доимо
Ёруғ кун билан бизни.
Ҳар хил оғир дамларда
Иситгил бағримизни.

Кўз ёшдан кўзлар хира,
Равшаң қил, ўзинг мудом
Ғафлатдан уйғот элни,
Юракларга бер ором!

1905—1907

ДЕҲҶОН

Мен оддий деҳқонман — ҳамма билади,
Оч-юпун яшадим элда ҳар қачон.
Мени кўрган мазах қилиб кулади,
Ахир мен деҳқонман, оддий бир деҳқон.

Езишу ўқишни билмасдан ўсдим,
Гапларим эмасдир силлиқ ва равон.
Бир умр ер ҳайдаб, экин экаман,
Ахир мен деҳқонман, оддий бир деҳқон.

Ҳалол меҳнат билан нонимни едим,
Жеркиш, сўкиш билан яшадим тамом.
Дам олиш нелигин асло билмадим,
Ахир мен деҳқонман, оддий бир деҳқон!

Хотин увадада, йиғлар болалар,
Ўзим оёқ яланг юраман мудом.
Дунёда бир мири кўрмай яшадим,
Ахир мен деҳқонман оддий бир деҳқон!

Аччиқ манглай тердан ачишар кўзим,
Ешманми ё қари —
Билмайин ҳайрон.
Ҳўкиздай ишладим эртадан то кеч,
Ахир мен деҳқонман, оддий бир деҳқон!

Гоҳ касал, гоҳида ғариблик эзар,
Ўзимга мен ўзим шифокор ҳар он.
Доктор нималигин ҳеч-ҳеч билмайман,
Ахир мен деҳқонман, оддий бир деҳқон!

Ўқаддим дол гуноҳкор кимсадай доим,
Бағрига олгандир қоронгу ўрмон.
Дунёда дайидим уйи йўқ итдай,
Ахир мен деҳқонман, сддий бир деҳқон!

Узоқ умр кўриб яшасам агар,
Биламан, бўлади ўзга бир замон.
Ва лекин, дўстларим, унутолмайман:
Ахир мен инсонман, бўлсам-да деҳқон!

Турмушим билан ким қизиқса агар,
Бир нидо янграйди ҳамон ва ҳамон:
Ҳар кимки камситиб мазах қилса ҳам —
Мен мангу яшайман, ахир мен деҳқон!

1905

ЯМ-ЯШИЛ БОҒДА

Оҳ, қандайин бахтли тун эди,
Едимдадир ширин ўша он.
Ям-яшил ул хиёбон ичра
Учрашардик сен билан шодон.

Тикилишиб бир-биримизга,
Сўзлашардик узоқ ва узоқ.
Бошимизда шох-шабба ичра
Булбул қўшиқ куйларди янгроқ

Бу янграган қўшиқни олиб,
Шамол чопар кенг далаларга.
Элтар эркин дала бағрига,
Унда кўзёш, ғам йўқ аслида.

Севамиз деб бир-биримизни,
Икков мангу ичдик қасамлар.
Аммо поймол қилмоқ бўлишди
Севгимизни ёвуз одамлар.

Оҳ, у ширин хаёлларимиз
Учар эди юксакда беғам.
Хаёлларни қувди кулфатлар,
Ушалмади тушларимиз ҳам.

Аскарликка олдилар мени,
Алашимга топмадим чора.
Сени эса уйдан ҳайдади —
Угай онанг, қалбинг минг пора.

Бир умрга ажрашиб қолдик,
Чўзилганча чўзилди йиллар...
Учрашмадик ўшандан буён,
Ҳеч қачон бизлар...

1905

ИШИГ. ҚУШИҚЛАРИМДАН

Юрагимда бўлса нималар,
Не каромат қилса ҳам тушим,
Кўз олдимдан ўтса нималар,
Олмоқликдир қаламга ишим.

Бутун олам эшитсин дея
Қўшиғимга бераман қанот.
Бўронларнинг ортидан чопсин,
Далаларда кўтарсин фарёд.

Чаппар уриб жаранглаб учсин,
Бахти қаро далалар узра.
Бунда ухлар руҳ ила қувват,
Ога-ининг — гўё бегона.

Уйғотсин ким гафлатда бўлса,
Ким кишанда чекса қайғу, ғам.
Гурилласин кенгроқ майлига,
Қўнгироқдай янграсин бардам!

1905—1907

ЯНА БАҲОР КЕЛАДИ

Чўчима, сержаҳл булутлар билан
Тўсилса осмоннинг юзи бутунлай
Ва барин авраса қоронғу кеча,
Ер узра қузғунлар айланса тинмай,
Яна баҳор келади!

Чўчима, сарғайган япроқлар бир-бир
Тўкилиб, яланғоч қолса гар ўрмон.
Кун бўйи, қушлар ҳам куйламайди ҳеч,
Лип этиб ўтади журъатсиз қуён,
Яна баҳор келади!

Чўчима, гарчанд бу ғариб экинзор —
Ҳосили йиғилиб бўшаб қолса ҳам.
Бечора деҳқоннинг бўлиқ экини
Йиғиб-терилмасдан қолган бўлса ҳам,
Яна баҳор келади!

Чўчима, гарчанд бу тўлқинли қудрат
Ғафлатда ётса ҳам кишанда агар.
Зўрлик барин бўғиб ётган бўлса ҳам,
Улим қазиса ҳам, қазса ҳам мозор,
Аммо баҳор келади,
Баҳор келади.

БАХТ

Бўлса эди лочин каби қанотим менинг,
Эркинликнинг осмонида парвоз этардим.
Қанот билан жарликларда учмас эдим, ҳеч,
Юксаклардан шу заминга боқиб ўтардим.

Адирларни кезар эдим оддий қуш бўлиб,
Юксакларда учар эдим озодлик қуча.
Учар эдим ўтлоқ узра ва кўллар узра,
Бахт нурида исинганимча.

Гоҳ тиккага, гоҳ қуйига шўнғир эдим мен,
Чегарани билмас эдим осмонда бу дам.
Ер сирларин ичларига кириб борардим,
Боқар эдим самоватий шуълаларга ҳам.

Юрагимдан ҳаяжонли, тиниқ қўшиқлар
Кенгликларда эркин-эркин жарангласа гар,
Тинглар эди нурлар учган юлдузлар уни,
Такрорларди далаларда уни шамоллар.

Жабр-зулм зўри билан адо бўлсам-да,
Аммо олға етакларди дилдаги ҳислар.
Менинг қабрим бўлар эди кўкда булутлар,
Таъзиямга келар эди сонсиз юлдузлар.

Шундай қилиб умрим адо бўлгандан сўнг ҳам,
Кўрмоқ зарур эмас эди замингинамни
Абадий тиниқ булоқ жилғаларидай,
Юрагимда қайнарди қувонч жилғаси.

Чир-чир айлан, эй қудратли,
шиддаткор бўрон,
Зафарона одимингга тилайман омад.
Бошимдаги қайғуларни аритингизда,
Менга беринг қуёш
ҳамда учишга қанот!

1908—1910

ДАЛА

Менинг далам, далажон-дала,
Табиатнинг менга эҳсони.
Сени севдим, сенда жавдари —
Эндигина ниш урган они.

Севдим сенинг марзаларингни
Кўм-кўк жияк таққан чоғлари.
Жўякларинг текис ва равон,
Ҳайдалган ер бепоён.

Сени севаман, дала,
Қувноқ гулбаҳор бўлиб.
Яшил кўйлак кийиб сен
Ҳар ердан боқдинг кулиб.

Ғира-шира отганида тонг,
Нурланиб кетар шабнам.
Қушчалар вижирлашар,
Қуёш қиздирган бир дам.

Ез чоғлари севаман сени,
Экинзорлар ял-ял¹ ловуллар.
Шамолларнинг қучоқларида
Қувноқ, бахтли шовуллар.

Бошоқларинг пишган чоғида
Уроқларга бошини тутар.
Ва донларнинг аламли дарди
Қўшиқ бўлиб қуюлар.

Сени севаман, дала,
Келганида тўкин куз оий.
Бўш омборим донга тўлади,
Шундай киройи...

Тўлайсанми лаёқатли ҳақ
Менинг меҳнатимга ҳам.
То баҳору ва ёзга қадар
Яшагумдир хотиржам.

Сени севаман, ҳатто
Шундай чоғда ҳам далам:
Қучоғингга совуқ қиш
Чопиб қўйса-да қадам.

Мўйсафид бўрон шундай
Гувиллаб, инграр бирдай.
Гўёки менинг бахтим
Мангу кўмаётгандай...

Дала, дала далажон-дала,
Кучу қўдрат ато этгин сен.
Сени шундай бутун умрга —
То ўлгунча севиб қолай мен.

1908—1910

БЕЛОРУС ШОИРИГА

Сен билиш истайсан, қандай бурчлидир
Бу ғамгин тупроқнинг бўлмоқ шоири?
У тиниқ кўз билан кўра олсин то —
Ғамлар ичра мавжуд ҳақиқат нурин.

Сенга бирор ўзга беролмас ёрдам,
Қоронғу ўрмондан зиё топмассан.
Сен ўзинг йўлингни ўзинг топиб ол,
Бу йўлдан ортингга асло қайтмассан!

Ҳайиқиб юрмасин одам одамдан,
Юраклар куйласин ҳамкору ҳамдам.
Ушанда сийнангдан куй оқар буткул,
Ушанда топасан ўз овозинг ҳам.

Қўшиққа ҳамоҳанг сўзларни изла,
Одамлар олқишин кутмагил гоҳи.
Шоир — хизматкорлар хизматкоридир
Шоир —

бу подшолар подшоҳи!

Йироқ-йироқдаги юлдузлар сари
Ташвишсиз, қўрқмасдан кўзинг қада, сен.
Табиат сирларин ич-ичига кир,
Ҳайратдан худо ҳам ёқа ушласин!

Қадрдон заминнинг ноласин тингла,
Яқин-йироқларга назар ташлагин.
Ҳеч сўнмас ҳақиқат қўшиғи токим,
Ҳар бир дилдан ўз ҳаққин олсин.

УРОҚЧИ ҚИЗ

Мағрур, гүё шоқ қизи,
Кийиб олган тожи зар.
Яшил марзалар ошар,
Бўйнида шан гулчамбар.

Роса пишган бошоқдан
Гулчамбари аслида.
Ўзи чаман ичра гул,
Навниҳолки — ёшгина.

Қизил кўйлак эгнида,
Бахтиёр ўроқчи қиз.
Қўлида ўткир ўроқ,
Нурда товланар ҳаргиз.

Бағрига босар шамол
Еш ўроқчи қизини.
Эркалаб қучганича
Ўпар бўйни, юзини.

Гир атрофи бошоқлар,
Оёғига қўяр бош.
Йўл бўйида бир туп нок
Ҳайратланади яккаш.

Ўроқчи, қиз, малика,
Беҳад қувноқ, бахтиёр.
Қўшиғида шарафланар
Олтин дала — буғдойзор.

Қуёшга чиқар пешвоз
Чақнаб кетади кўзи.
Бу — бизнинг ўроқчи қиз,
Она элимиз қизи!

22. VI. 1911

ЎЛДИРИШГА ЙЎЛ ҚЎЙМАНГ...

Қўшиқчини ўлдиришга йўл қўйманг асло,
Ғарибликда яшаб, номсиз йўқолмасин у.

Юзларидан ғам-аламни артиб ташлангу
Дилидаги ғуссаларни аритинг мангу!

Қўшиқчини ўлдиришга асло қўйманг йўл,
Уч олишни кутмоқдадир анчадан буён,

Юрагида қўшиқлари тўлқин урмоқда,
Қулоқ солинг, нима ҳақда куйлайди бу он.

Қўшиқчини ўлдиришга йўл қўйманг асло,
Сизнинг аччиқ тақдирингиз куйлай олар у.

Сизлар билан қалб нидоси умумий гарчанд
Охирига етказгунча сўйлай олар у.

Қўшиқчини ўлдиришга йўл қўйманг асло!

1907

ЕЗ

Оташ ёз сен, ўтли ёз сен, гул тўла фасл,
Ўзинг билан эҳ, қанчалар қувонч элтасан.
Бўлиқ бошоқ шовуллайди куйлаб муттасил,
Қирғоқларда ўт-майсалар ҳид сочар ҳарчанд.

Шовуллаган ўтлоқларда жаранглар чалғи,
Қайсидир бир экинзорда ярақлар ўроқ.
Акс-садога жавоб берар қарағай ўрмон,
Бизнинг ғамгин қўшиғимиз янграган бу чоқ.

Шовқин-сурон эшитилар яшил ўрмондан,
Шабнамнинг қучоғида чўмилар қуёш.
Эҳ, бўлсайди қувонч ва бахт бунинг устига,
Эҳ, кам бўлса эди қайғу ва кўз ёш!

1908—1910

МЕН КҮРГАНМАН

Кўрганман, далада шамол ўйинини,
Қайинни эгганин ерга қадар то,
Утлоғу гарамни қумга кўмганин,
Қайиннинг кўк сочин юлганин ҳатто.
Кўрганман, бир қирғий мода каптарнинг
Ўлдириб қалбини чўқиганини.
Пату суякларин шамол учириб
Нар каптар ҳижронда алам чекканин.
Кўрганман, қизалоқ яшашдан ўлим
Афзал, деб ўзини сувга отганин.
Фақат шамолгина сувни чайқатиб,
Зирк, хиёнат, дея кўз ёш тўкканин.

Барини кўрганман, чидаган юрак,
Қўшиқ ҳам куйламай жойимда қотдим.
Уша қиз ва каптар, ўша қайин деб —
Мен аччиқ йиғладим — хаёлга ботдим.

15. VIII. 1906

Қ И З Ч А

Мендан йироқ кетмагил, сен ҳаётим шодлиги,
Бир бечора етимга раҳминг келсин, қизалоқ.
Юрак торимни чертиб, уйқудан уйғот мени,
Қўшиқларга қалбинг оч, зулматни ҳайда мутлоқ.

Алам тўла кунларда билмадим зарра ором,
Ғариб кулбамга қуёш қиё боқмади асло.
Фақат бўрон қутурди шовқин солиб атрофга,
Ўз мудҳиш тақдиримни қарғаб ўтдим доимо!

Йил ортидан йил ўтди, ўтмишда бахт кўрмадим,
Аслида толе бор-ку, шу заминда албатта.
Бу бахт севгида асли, ёмонликка қарши жанг,
Тўхта, мендан қочмагин юлдузим бўл зулматда.

Бу заминда иккимиз дадил қўямиз қадам,
Ҳалол меҳнат қиламиз қашшоқликдан чиқмоқ-чун.
Севиб яшаш даркордир иккимизга ҳам бу дам,
Камситилган юрт учун, хор-зор одамлар учун!

22. IV. 1909

ИККИ ТАҚДИР

Дала ўртасида ўсар бир қайин,
Урмондан йироқда, етимдек бу чоқ.
Яшар қўшиқчи ўз қисмати билан,
Қалбида бир дунё алам ва фироқ.

Қайин қадин букар момақалдироқ,
Иссиқ ва совуқ тенг савалар, қийнар.
Ноҳақликка қарши кўзда ёш ила
Ҳамма-чун курашиб, халқ учун куйлар.

Изғирин қайинни титратиб, ўртаб,
Япроғин учуриб кетар йироққа.
Қўшиқчи қўшиғин аямасдан ҳеч,
Ғам-алам бўғади, солар қийноққа.

Қайин шундай яшаб, қуриди бир кун,
Ўтинчи йиқитди таг-туғи билан.
Курашда бош берди чарчаган куйчи,
Ўзининг бошини мангуга бирдан.

Учоқда ёнмоқда энди у қайин,
Осмонга юксалар тутунлар бу он.
Ғурбатда ўлади куйчилар, лекин,
Уларнинг қўшиғи куйланар ҳамон.

ҚҰШИҚ

Дарахтзор, ўтлоқлар мудрар туманда,
Субҳидам қизариб келаётган чоқ
Хонандан чиқ, қизча, чиқ эрка қушим,
Келақол, ям-яшил боғимга тезроқ!

Тун бўйи сен билан бирга бўлайлик,
Ёнма-ён кутайлик оқ тонгни, эркам.
Ой билан юлдузлар кўради бизни,
Ғанимлар кўрмагай бизларни бу дам.

Орзули эртақлар сўйлар тўхтамай,
Япроқ тили билан кекса аргувон.
Булбул ҳам тинмайди куйлашдан андак,
Йкковни эркалар куй билан шодон.

Ҳар япроқ кўксида туганмас шодлик,
Бу тундан бизнинг ҳам ҳақимиз бордир.
Муҳаббат тилида дил торин чертиб
Куйлайлик,
Кенг дунё шу куйга зордир.
Келақол гўзалим, кел, эрка қушим,
Ям-яшил боғимга келақол тезроқ.
Дарахтзор, ўтлоқлар мудрар туманда,
Субҳидам қизариб келаётган чоқ

1911—1913

АНҲОР

Қишлоқ оралаб далалар оша,
Бузиб ўрмон сокинлигин сан —
Эркинг қўлда, сокин ўйноқлаб
Югурасан, анҳор, чопасан!

Қамишларни қайириб гоҳо,
Майсаларни роса тебратдинг,
Зирк дарахти илдизин туртиб,
Гулларини оқизиб кетдинг.

Бетингни муз қопласа ҳамки,
Эркин-эркин чопаверасан.
Иссиқ кунда тошиб қирғоқдан,
Ўз йўлингни топаверасан.

Бағринг тўлиб оқаверар сув,
Фикрларим ортингдан чопар.
Гоҳ шошасан, гоҳ босар қўрқув,
Дунё севиб, гоҳи қўрқитар.

Тилга кириб сўзлайди анҳор:
Кимлигимни гар бўлсанг билмоқ,
Мен денгизда томчиман, денгиз —
Хаёллардан кўра кўп кенгроқ!

1911

ЭМАН

Олис далада якка,
Бўй чўзиб ўсган эман,
Бўйдор, шохлари сероб,
Интилар қуёш томон.

Мағрур, бақувват, бардам,
Ташвиш билмай ўсди-ку...
Бўрон ҳайқирадими,
Гирдоб ўрарми, тик у.

Мағрур туриб бир жойда,
Туну кунни ўтказар.
Билар кўп-кўп эртакни,
Куйлаб, тантана қилар.

Емғир ювар илдизин,
Уйчадай қаваги бор.
Ҳайбатли тарвақайлаб,
Тик турган ҳолда мудрар.

1911

ТИЛДОШ ЭЛДОШЛАРИМГА

Қўшиқ билан бирга дўстона сўзим,
Саломим йўллайман сизга, одамлар.
Ишончни йўқотманг, бу ҳаётингиз
Ахши бўлишига ишонгим келар...

Сиз ожиз эмассиз, эмас дангаса,
Сиз — улкан, кучли ва қудратли халқсиз.
Сизнинг ҳокимият — далаларингиз,
Меҳнатни ҳоким деб яшашда ҳақсиз!

Шуҳратингиз кўркам кўшкларда эмас,
Қандайдир бойликда эмас шонингиз.
Ҳалол меҳнат билан, тўғри иш билан,
Эгрилик билмасдан ўтар онингиз.

Кийиниб юрасиз жуда ҳам содда,
Шойи-атласларни киймагансиз ҳеч.
Елғон мақтовларга учган эмассиз,
Сиз учун энг ҳалол меҳнатдир севинч.

Қўлингиз қабарган, чақа, қонталаш,
Бармоқлар тупроқнинг юқидан доғдир.
Аммоки бу қўллар яратган нонни
Тотса ким, димоғи доимо чоғдир!

Сизнинг қудратингиз — сизнинг кучингиз,
Душманга ташлайсиз ўқ каби нигоҳ
Кўраман — тупроғи қуримаган қабр
Сиз учун бу қуллик қазиб қўйган чоғ.

Боболар ҳоқини қўлга тутсангиз.
Сизларга ўтади қадим куч-қудрат.
Қўшиқ қанотида учган садолар
Сизнинг кўз ёшларми, тўкилган бу пайт?

Сизни толиқтирмас, енга олмагай,
Ҳар қандай ташвишу ҳар қандай қаҳр.
Қанотингиз ёйинг мағрур, мардона,
Ҳамма халқ сингари сиз ҳам халқ, ахир!

Ёлгон йўқолади, қайғу чекинар,
Душман зулмларин улоқтирамиз.
Эришиб борамиз нурли толега,
Бу она тупроқда албатта, шаксиз!

1911—1913

МЕНИНГ ЙЎЛИМ

Йўлларимга тўшалмаган хушбўй гул,
Эркаловчи қуёш нури тушган йўқ.
Ғариб дала, ғира-шира ичида
Ғамгин-ғамгин чўзилади қуп-қуруқ.

Менинг йўлим тун қўйнида — қоронгу,
Шому туман ичра эрур тўрт томон.
Ёлгон эртак бўлиб боқур йироқлар,
Эртак — жумбоқ тушга ўхшар бегумон,

Ғам-ташвиш-ла тўсмоқ бўлар ғанимлар,
Йўллардан ўт мудраб дея хўрлайди.
Аммо ишонч суяб турар ҳар қачон,
Ўша ишонч яна йўлга чорлайди!

Йўлда учрар дўстим кишанин судраб,
Аммо кўринмайди унга бу кишан.
— Йўлинг қайга? — дея сўрар у вазмин,
«Олисларга!» Шундай жавоб бераман.

Бесамар қум оша йўллар юраман,
Бош эгмасдан олға бораман демак.
Эркин тонглар менга нур сочар экан,
Уриб турар экан кўксимда юрак.

1911—1913

ҚИССАДАГИДЕК...

Урмон, унинг бир ёнида йўл,
Бир ён қишлоқ, аҳволи мушкул.

Гов тўсилган паст кулба аро
Яшар эди қизи-ла момо.

Шу кулбанинг шундоқ ёнида,
Турар эди шалоқ бир кулба.

Бунда бобо ўғлони билан,
Қизга қўшни имкони билан.

Қизнинг исми Маланка эди.
Усмир бола — бу Янка эди.

Болаликдан чин дўст эдилар.
Дўстлик билан дуруст эдилар.

Янка сўқа тутиб ҳар баҳор,
Йўл оларди далага такрор.

Чарх йигирар Маланка тинмай,
Кунлар ўтар ҳордиқ не — билмай.

Йигит чалги тутиб ёзги дам,
Урим сари отланар бардам.

Қиз пичанни офтобга ёяр,
Сўнгра бошоқ тергани борар,

Йигит кузда арпа янчар хўп,
Тўнка кавлар ойдинда, иш кўп.

Қиз картошка кавлар далада,
Зиғир тарар ҳар бир паллада.

Йигит қишда қўшади чана,
Арра олиб борар ўрмонга.

Йигит билан бўлишга ҳамдам,
Уша ёққа боради қиз ҳам.

Бир кун ўша эски кулбадан
Янка чақирилди дафъатан.

Ва йигитни олиб кетдилар,
Эшикчани зич беркитдилар.

Сўнг йигитни кўрмади ҳеч ким,
Нима бўлди? Билмай ҳамма жим.

Меҳнат билан кунлари ўтар,
Йигит тунда қуёшни кутар.

Қизга нима бўлди? Бу ҳақда
Сўзлаб бергум сўнгроқ, албатта.

Одамлар дер: Янкани дилдан
Севар эди Маланка чиндан.

4. VII. 1911

ДАРЕ БУЙИДА

Баҳор чоғи дарё бўйида
Бир бодрезак гуллади оппоқ,
Дарё орти, қишлоқда эса
Униб-ўсди жажжи қизалоқ.

Ям-яшил бодрезак бошидан
Какку учиб ўтади.
Дуркингина қиз эса
Севган ёрин кутади.

Эвоҳ, эвоҳ бодрезакни
Болта уриб йиқитдилар.
Жангга бургу чалинганда
Йигитни ҳайдаб кетдилар.

Ул бодрезак очмайди гунча,
Оппоқ гулга ўралмас энди.
Қизча эса ўша болани
Учратолмас, кўролмас энди.

Каккуга ҳам аччиқдир энди,
Чунки ўша бодрезак йўқдир.
Кампирга ҳам оғирдир энди,
Соғинади қизча кимнидир...

Шўх тўлқинлар олиб кетдилар
Дарахтнинг шох-шаббаларини.
Ва одамлар дарёдан излар:
Ўзин сувга ташлаган қизни...

Тонг отганда дарё бўйида
Ул бодрезак гуллади яна.
Ер тагида, қабр ичида
Қиз ётибди қаттиқ уйқуда.

30. VII. 1911

СИВИЗГА БИЛАН

1

Оқшомдами,
Тонг чоғидами,
Ҳо ялли, ялли, ялли,—
Бу сеҳрли сивизга билан
Уйларимни айтган маҳали.
Чаламану, билиб оламан
Нима сабабдан
Қўшиқ йиғлаб азоблар бу ёш —
Қалбимни чиндан?
Еки онам мен кенжасига
Бу азобни кўрдими раво?
Айрилиқнинг аччиқ дамлари
Хўрсиндими онам камроқ ё?
Бахту толе кўрмадимми ҳеч?
Еки менга, етим болага
Ўзгаларнинг молини боқиб,
Эрк етмасми менга далада?
Далаларда ишламоқ учун
Тангрим, кучим етмадими ё?
Унда омоч ва ўроқ билан
Курашга кирардим доимо.
Бу дунёда яшаганинг-чун
Йиғлаяптими бу қўшиқ ахир?
Кўз юмсанг гар,
кулларингни ел
Совуради учириб бир-бир.

Совуради ваҳшийлик билан
Зарда қилиб атрофга бу дам.
Бу атрофда, бу кенгликларда

Яшагандинг ютиб ғам-алам.
Эх, сивизғам қадрдоним, айт:
Нега шундай доимо?
Қўшиқ йиғлаб азоблайдими
Еш юракни ё?

2

Қайин, арча ўсган яйловда
Тўқолмадим қўшиғим зинҳор.
Фақат Дунай ҳақда эртакни,
Нок тагида эзиб юракни,
Отам қабри узра эгилиб,
Яна найни чалгум берилиб!

Юз жарангли қўнғироқмасман,
Ғариб халқни қўзгата олган,
Кун, ҳафтани санайдиган.
Қабрдаги бахт-иқболни деб,
Жаранглатиб уради қалбим.
Мен сивизга чаламан.
Шонли бахт деб чеккувчи наво
Ел эмасман эркинлик аро,
Мен бешигим қафасидаман —
Фақат қалбим бахтга интилар,
Ғам, ҳасратда талпинар,
Мен сивизга чаламан.

Қилли тор садоси эмас, ҳа,
Ҳар бир нола, наво, мўъжиза.
Қалб торлари беради жаранг.
Бахт юлдузи шуъласини ман —
Ғариб экинзордан излайман,
Мен сивизга чаламан.

Чақмоқмасман ваҳима солган,
Инсонларга қонун ҳам ёзган.

Ғарибона кун кўраман.
Уйми, дала, қаерда бехос.
Юрагимга тўлса гулдурос.
Мен сивизга чаламан.
Мен чаламан, кутаман,
Дунай узра қуёш чиқишини,
Уйнашини денгизда тўлқин.
Уша чоқда шодлик қўшиғин
Қишлоқлар ва далалар бўйлаб
Сивизғамда чаламан.

1912

СЕН, ЯМ-ЯШИЛ ЭМАНВОР...

Сен, ям-яшил эманзор ўрмон,
Янги кунни кутиб ол, яшна.
Уйғонгину қучиб шараф-шон,
Шовуллагин бутун ўлкамга.
Уватлардан уватларга ўт,
Баҳор шовқини бўлиб югур.
Умид бергил эркин ўйларга,
Сўнг барчасин шодон сўйлаб бер.
Эртақлару қадим куйларни
Қалбларга сол, исит, жонлантир.
Сочиб юбор ўнгу сўлингга,
Хазонларни учир, айлантир.
Тушуна бил ёшлар тилига,
Шодон суҳбат уюштира бил.

Соф назар-ла қайгу, ғамлардан,
Юракларни тоза, фориг қил.
Хабар етказ бутун оламга
Экиш-тикиш

ва ўзинг ҳақда.

Бу хабаринг бир қасамёддай
Янграб қолсин ҳаттоки кўкда.
Қадрдон бу экинзорларни
Юракка бос қучоғингга ол.
Унутилган бахтсиз ўлкани
Безовта қил, уйғотгил дарҳол...

15. I. 1912

Т И Л А К

Халқ билан ҳар ерда бўлиб суҳбатда,
Унинг юрагин эшитдим, шу бас!
Шудир ҳаётимда ягона таянч,
Бошқа ҳеч бир нарса керакмас!

Ерқин қўшиқ айтсам қувончдан сенга,
Куй билан ҳар уйга меҳмонда бўлсам,
Фақат шундай толе керакдир менга,
Фақат шунда мени тарк этади ғам!

Аламлар халқ қалбин сўндирилмас ҳеч,
Фақат гафлатдан уйғотар — бедор.
Яшайман шу умид билан эрта-кеч,
Тушимга ҳам кирар шундай бир баҳор!

Зулмат қучоғидан қуёшга томон
Халқни шон-шарафга етаклаб борсам.
Шу йўлни излайман, қалб тўла бардош,
Ва бошқа ўзга йўл ҳеч истамайман!

Қадрдон юртимнинг бахти деб фақат
Муқаддас жангларга кирмоқлик ҳақдир.
Шундай жангда, майли, бўлайин қурбон,
Истайман ўзимга шундайин тақдир!

25. X. 1912

МЕНИНГ ИБОДАТИМ

Ҳар дақиқа нафас олган ҳар бир онимда
Кенг далами, тор кулбами, қайда бўлсам ҳам
Мен қуёшга сажда қилгум, зўр ишонч билан.
Сажда қилгум осмондаги юлдузларга ҳам!

Юртдан юртга қуш сингари учиб юргувчи
Уша эркин шамолларга қиламан сажда.
У поёнсиз самоларда бўрон сурувин —
Боқиб юриб сон-саногин билмай алағда.

Баъзан ёвуз бўлиб кезса ҳамки дунёни,
Ендирса ҳам, куйдирса ҳам солиб у даҳшат,
Ҳар ерда ҳам қолдирса-да ўзидан тамға,
Ут-оловга сигинаман, ишониб ҳар вақт.

Бош эгаман улкан сувга, тошқинларга ҳам,
Кундуз тиниқ ялтирайди, пишқирар тунда.
Далаларни суғоради, тупроққа ҳамдам —
Яна ўша тошқин сувга қиламан сажда!

Сажда қилгум мовий кўкка, ерга, борлиққа,
Сажда қилгум ул поёнсиз коинотга ҳам.
Сабабли, сабабсиз барибир менга,
Белорус ерига бош эггум ҳар дам.

1. VIII. 1912

ҚУЁШ БОТГАНДАН СЎНГ

Қуёш ботиб, оқшом чўккан чоқ
Ҳузуримга кириб келди ёр.
Сокин ва қоронғи кечада
Деразамни чертди у бир бор.

Юрагимни қоплаб ҳаяжон,
Ҳар шарпани дарров туяман.
Тез кийиниб, чироқ ҳам ёқмай,
Эшигимни очиб қўяман.
Севганимни ҳовлида кутиб
Ёруғ уйдан чиққанман бу пайт.
Бошимизда юлдуз гужғони,
Эшитилар шалдираш фақат.
Шамол ўрар менинг қаддимни
Баҳор куйи билан шўх учиб.
Сўнг сочимни ўйнаб, чайқатиб,
Қитиқлайди бўйнимдан қучиб.
Ғарам узра икков ёнма-ён
Ултирамиз,

боқамиз тўймай.

Гир атроф тун,

уйлар сояси —

Теваракни қоплар бутунлай.
У бағрига олади мени,
Кўзларимга тикилиб боқар.
Ниманидир хиргойи қилиб,
Менинг билан сўйлашган бўлар.
Кипригимда йилтиллаган, ёш,
Юзларимни юмб оқади.
Сўнг шабнамга қўшилиб кетиб,
Қум устида ял-ял боқади

Юлдузлар ҳам, тун ҳам куйлади,
Севги бўлиб туғилди қўшиқ.
Тонгга қадар қарағай ўрмон
Гоҳ йиғлади,
                    гоҳо кулди шўх.
Осмон узра таралади нур,
Қайтар экан суюкли сирдош.
Сокинликда
                    ўрмон ортидан
Қуёш аста кўтаради бош...

8. III. 1912

Қ И Ш

Ҳаво иссиқ эди, дерезалардан
Хонамизга кириб келарди қуёш.
Бирдан офтобимиз йўқолиб қолди,
Аёз изғирин-ла ўйнайди бебош.

Қадрдон далалар, теварак-атроф
Оппоқ ҳарир билан ўралди бу дам.
Ўтлоғу майсалар кўринмас асло,
Бўм-бўшлик дилларга солади алам.

Анҳорнинг шўхлиги йўқолган тамом,
Шиша муз остида имиллар аранг.
Ўрмон ҳам жимгина, чўмган қайғуга,
Қушчалар куйламай бўлишар гаранг.

Ўзин тиёлмаган совуқ ҳам тинмай
Жаҳл-ла уради деворга бошин.
Қорнинг совуғидан кечаю-кундуз
Кўзалардан сачрайди аламли учқун.

Совуқ кунда сирғанчиқ йўлда —
Ғичирлаб боради чана.
Телеим сахийроқ бўлганда,
Суюкли ёр томон учардим яна!

1911—1913

БАҲОРДА

Нур ва баҳор онлари
Бошланди бугун.
Ҷиш совуқ уйқусини
Унутди замин.

Қувончдан тепар қалблар,
Қонда жўшади туйғу.
Қўшиқлар таралади,
Кўзлардан қочган уйғу.

Қўнғироқ овоз билан
Қўшиқ янграйди баланд.
Ҳаётга олқиш айтар
Янгиланган юракдан.

Инсонлар ҳайқириғи
Билан тўлар чўнг олам.
Унда қанча озодлик,
Қанча ёрқин ўйлар жам.

Қаерга кўз ташласанг,
Қўзғалган ҳар тирик жон.
Нега сен, она юртим,
Ғафлатда қолдинг ҳамон?!

21. VI. 1913

«АКА ВА СИНГИЛ»

(Халқ йўлида)

Кўк ўтлоқда, кўм-кўк ўтлоқда,
Шовуллаган анҳор бўйида —
Қўй-қўзилар ўтлаб юрарди,
Куйлар эди чўпон қизгина.

Олтин қуёш қиздирар кўкда,
Уйқу босиб унинг тафтида —
Чўпон — сулув аста ёнбошлаб,
Ухлаб қолди майса устида.

Шу пайт аскар ўтиб бораркан,
Кенг яйловда қолди адашиб.
У навниҳол чўпон қизчага
От устидан боқди энгашиб.

«Тур, жонгинам, менинг юрагим,
Юрак сўзим айтаяпман, тур!
Узангига қўй оёғингни,
Олиб кетай, қани, бирга юр!»

Ўрнидан тез туриб чўпон қиз,
Узангига қўяди оёқ.
Сўнг довюрак, ёш йигит билан
Йироқларга йўл олар қувноқ.

Ортда қолар биринчи дала,
Иккинчи ва учинчиси ҳам.
Сўнг эманнинг ости — майсазор
Ва сояга қўндилар илдам.

Аскар уни алқаб, эркалаб
Яқин келиб суя бошлайди.

Кўзлари ва ақиқ лабидан
Тўйиб-тўйиб ўпа бошлайди.

Эъзозларкан йигит санамни,
Қиздан аста сўраб қолади.
«Қайси элнинг фарзандисан сен?
Ота-онанг кимлар бўлади?»

Таъзим қилиб жавоб берар қиз:
Оқсоқолнинг қизи бўламан.
Қишлоғим ҳам эмасдир йироқ,—
Шунда тураман.

Ул баҳодир йигитнинг
Хиралашди тиниқ кўзлари.
Қиздан асло кутмаган эди
Бундай жавоб, бундай сўзларни.

Аскар йигит унга жавобан,
Қизалоққа айтади дарҳол:
У ҳам ўша қишлоқдан асли,
Отаси ҳам ўша оқсоқол.

. . . . .
Осмон юзин қоплайди булут,
Зимзиё тун бўлади ҳар ёқ.
Шиддат билан, гулдирос билан —
Сел қуяди, чақади чақмоқ.

Икковининг қалбига яшин
Ханжар бўлиб санчилар шу вақт.
Ҳавас учун гуноҳга ботган
Бежон ётар иккита бадбахт.

Уша эман остига улар
Икковини дафн этдилар.
Устларига тортишиб тупроқ
Ясадилар тепача — дўмпоқ.

Қорлар эриб, кулганда кўклам,
Уша қирда ниш урди гуллар.
Сариқ чечак ёнгинасида
Мовий бир гул кўз очиб кулар.

Бу қабрда кимлар ётганин
Юборгандир ҳамма унутиб.
Ном қўйдилар гулларга лекин
«Ака ва сингил» деб.

23. V. 1913

ҚҰШИҚ

(Халқ йўлида)

Агарда мен бедана бўлсам,
Эркинлигим бўларди қўлда.
Қаер ёқса, шунда учардим,
Ўлтирмасдим кун бўйи уйда.

Чопар эдим ўтлоқ боғларга,
Тотар эдим мевалар тотин.
Қуюқ, қора ўрмон қўйнидан
Ёнғоқ топиб, чақар эдим мен.

Ўтлоқ узра учардим, унда —
Оқиб ўтар шошқалоқ анҳор.
Учар эдим қизил бодрезак
Кун тиғида пишганда тақрор.

Оҳ, бедана бўлмайман.
Қанотларга эга эмасман.
Ўтлоқлару ўрмонлар узра
О, мен асло уча олмасман.

Ўтлоқларда ҳеч мева йўқ,
Бодрезак каби тахир...
Тақдиримдан мушкул тақдир йўқ,
Қисматим оғир!

Еш бошим-ла остона ҳатлаб,
Далаларга йўл олсам, яккаш —
Кўзларимдан қуюлар лак-лак
Айрилиқнинг алами — кўзёш!

Эвоҳ дарё бўлиб оқади,
Аччиқ-аччиқ кўзёш тинмайин.
Ез тунда гўёки шабнам
Тўккан каби ёшгина қайин!

Ёш тўкамиз азал-азалдан
Далада ҳам, кулбаларда ҳам.
Яхши одам учун эмас бу,
Эркимиз деб йиғлаймиз ҳар дам.

1913

ЖАСУР БЎЛ!

Жасур бўл! Бўйнингдаги кишанларни яксон қил!
Олдинга чиққин ҳамда ўзгаларни қўзғай бил!

Жасур бўл! Пуч сўзларга — бўй бермагил ҳеч қачон,
Ўз кучингга, жасоратга ишона бил ҳар қачон!

Жасур бўл! Ёв қўлида бўлсанг ҳам, асир гарчанд,
Кишан қўрқинчли эмас, ботирлар қилмас писанд.

Жасур бўл, шамол, каби, эркинлик каби жасур,
Жасурни енга олмас на ёлғону на зулмат.

Жасур бўлгин, қояни емирган бўрон янглиғ,
Жасур бўлсанг, енгажак дилингдаги ҳақиқат.

3. VII. 1913

ЮРАКЛАРДА ЎТ СЎНГАН ЭМАС

Йил, асрлар ўтди беҳуда,
Зулмат ичра яшадик узоқ.
Кўрганимиз бу она юртда
Бўлди қайғу, аламли фироқ.

Ким ишлади, ким қилди роҳат,
Ким кулди, ким кўзда ёш — маржон.
Аммо халқим йўқолгани йўқ,
У қудратли, шундайдир ҳамон.

Томларни қўпорса ҳам бўрон,
Умидимиз сўнмагай асло.
Яшар бизнинг ҳақиқатимиз,
Тун зулмати бўлади барбод,

Гарчи, оғир боболар йўли,
Аммо толе кулади бир бор.
Улғайтмоқда оналар қўли —
Ёш авлодни этиб жанговор!

Юракларда сўнган эмас ўт,
У аланга олар бегумон.
Олдиндадир баракаю қут,
Қурашдадир ҳаёт, шараф-шон!

1913

ИЗЛАМА

Ўз бахтингни сен йироқдан излама,
Ўзга юртдан ва фироқдан излама,
Олисдаги ўрмонлардан излама,
Мовий денгиз, армонлардан излама.
Ўз бахтингни сен йироқдан излама!

Сен бахтингни ўз ерингдан топасан,
Бу бир ерким, онанг каби яйратган,
Бошинг узра оҳиста алла айтган,
Бу тупроқда бешигингни тебратган,
Ўз бахтингни шу заминдан топасан!

Қалбга яқин дўстни сен асло —
Изламагил бегоналар ичидан.
Изламагил бой-бадавлат пан аро,
Енгил меҳнат қўйнида ҳам йўқ улар,
Садоқатли дўст топилмас доимо.

Сен топасан чин дўстингни ёнингдан.
Кулбанг ёни, чорбоғингнинг олдидан.
Подаларни яйловларга ҳайдаган,
Ўзинг чолғи ўриб юрган жойингдан,
Ўз бахтингни шу заминдан топасан!

Излаб юрма, биродарим, ел каби,
Она юртни тоғлар ошиб излама.
На қуруқдан, на денгиздан излама —
На шодлик маҳалда, на қайғу, ғамда
Шамол бўлсанг тополмайсан ҳеч дамда.

Гар жиддий изласанг излар онингда,
Уни топажаксан шундоқ ёнингдан.
Фақат ўз қалбингга ташлагин назар,
Астойдил қалбингга назар солсанг гар,
Уни топажаксан юрак жонингдан!

21. VI. 1913

АНҲОР ЮГУРАР

Анҳор оқиб ўтади
Ва шошиб кетар йироқ.
Қирғоқдаги самбит тол
Қолади ёлғиз бироқ.

«О, анҳор, оқасан шўх,
Ейилиб ва шиддаткор.
Мен-чи айрилолмаيمان
Бу тупроқдан бир умр!»

Жавоб беради сўв ҳам:
«Чайқалиб қилгум мен ром.
Фақат тўлқинларимга
Қирғоқлар бермас ором!»

Мажнунтол жавоб берар:
Шамолга буриб юзин:
«Сен — эркин шаббодасан,
Мен — зор, бир ерда тургун»

Шамол ҳам кирар тилга:
«Кезаман яйраб-эркин.
Кўзларимга доимо
Ўрмон қадалар лекин!»

Тол инсонга дейдиким:
«Сен бахтиёр бир инсон!
Яшайсан истаганча,
Мен йўқолиб кетарман».

Инсон жавоб беради :
«Сен, тол, йиғлашинг мумкин.
Мен эсам куйиб тамом,
Тугадим секин-секин!

Сен қайта тирилсан
Келган чоғида кўклам.
Мен қаттиқ уйқудаман,
Ғафлатда қиш, ёзда ҳам!»

19. VII. 1913

ДАЛАЛАРДА ЭРИБ ҚОР

Далаларда эриб сийрак, момиқ қор,
Пайкалларда кезар баҳорий нафас.
Лочиним, тарк айла ғафлат хонангни
Ва тез уйқудан тур, шунинг ўзи бас!

Қирғоқдан ошади шиддатли тошқин,
Майсазор — ўтлоқни кетади босиб.
Яна бир пишқирса мавж уриб агар
Кулбангни ҳам кетар бир дамда ювиб.

Мунгли қўшиқ айтиб, шовуллаб ўрмон,
Ҳамда ғазаб билан бошлаб қолар сўз.
У шунда қасдма-қасд чиқарар ҳукм.
Ётганларинг учун ғафлатда ҳануз.

Осмон узра қуёш ёйган олтин сеп
Юксақларда кезар, порлар бетиним
Тезроқ тарк айлагин ғафлат кулбангни,
Уйқудан тура қол, менинг лочиним!

23. I. 1914

ЎЗ ҚУШИҒИН БОШЛАДИ БАҲОР

Шовуллайди, уйғонган ўрмон,
Шод қушчалар тинмай сайрайди.
Баҳор бошлар ўз куйин бу он,
Далаларда куйлаб, яйрайди.

Даласига йўл олар деҳқон,
Қатлам ерни қўпорар омон.
О, қанчалар шодлик ҳукмрон,
О, қанчалар умид ва ишонч!

Шудгорга кўз ташлайди аста,
Бутун умри шу ерга боғлиқ.
Хаёл суриб ташлайди қадам,
О, бу тупроқ сирли нечоғлиқ!

Увласа-да изғирин, бўрон,
Чекса ҳамки азоб ва алам,
Шу ерда яшайди азалдан
Турган каби уй ҳам, дала ҳам.

Чорраҳада мудрар бир қўрғон,
Шовуллайди бир туп нок унда.
Кўм-кўк япроқ қарс урар шодон,
У ўтмишни сўйлайди шунда.

Ўз қўшиғин бошлайди тўрғай,
Куйлар тонгдан оқшомгача ҳам.
Чорлар гўё ҳар белорусни:
Боққин дея қуёшга бардам.

16. IV. 1914

ҚУШИҚ

Учқун каби сачрайди қўшиқ,
Булоқ бўлиб мавж уради гоҳ.
Узоқ, яқин — ҳамма томондан
Акс-садо қайтарар янгроқ.

Қалбни қалбга яқинлаштирар,
Жўштиради ва сочади нур.
Кулбада ҳам ташқарида ҳам
Ешлар куйлашиб юрур.

У қуёшга интилар, кулар,
Бўса олар бўлиб бахтиёр
Ярим тунда тўлин Ойнинг ҳам,
Кўзларига боқади хумор.

Оқ тонгларни кутади бедор,
Тонг шабнамин кўз ёши қилар.
Сўнг далага учар қуш бўлиб,
Ипак майса бўлиб ёйилар.

Шамол билан йўлга отланиб,
Кенг даврада тушади ўйин.
Эртак каби даҳшатли ўрмон —
Билан бирга увлар тинмайин.

Япроқларда югурар аста,
Қушлар билан қуш бўлиб сайрар.
Йўл-йўлакай қайсидир уйга
Бахт ҳақида хабар келтирар.

Қўшиқ учар шундай бетиним,
Тинмай учар ёруғ дунёда.
Билмай надир тўсиқ, масофа,
Етиб келар асрлар оша.

29. X. 1918

ҚҰШИҚ ВА ЭРТАҚ

Қўшиқ, эртақ доимо
Дўстдир мустақкам.
Оламга тилсимларни
Ўтказар ҳар дам.

Болаларча хаёллар
Тонгларда уйғотади.
Гўёки субҳидамда
Қуёш сочган нур каби.

Қўшиқлар ва эртақлар
Тиниқ марварид каби
Оламга кўрсатади
Асотир уфқларни.

Юлдузлар ва тонгларга
Йўл кўрсатиб беради.
Алам билан боғланган
Дилларни иситади.

Қўшиқлар, эртақларда
Ёрқин орзу жилвагар,
Нурли кўринишларда
Бахтни гавдалантирар.

Дилларга солиб оташ,
Алқаб, эркалар доим —
Қўшиқ ва эртақларни
Тинглаб тургил,
юрагим!

1921

КУКУЛАЙДИ КАККУ ҚУШ...

Бу оламга туғилиб Янка
Тўлиб-тошиб йиғлаб қолган дам,
Бешик узра куйларди она,
Кукуларди какку қушча ҳам:
«Ку-ку, ку-ку, зерикишни ташла-ку,
Ухла, лочиним, ку-ку, ку-ку!»

Усиб-униб бўй чўзди Янка,
Етди мол боқарга дам.
Мол боқиб най чаларди,
Кукуларди какку қушча ҳам:
«Ку-ку, ку-ку, зерикишни ташла-ку,
Подангни боқ, ку-ку, ку-ку!»

Яна ўсиб улғайди Янка
Экин экди, чарчаш билмади.
Экин экиб бахтин куйлади,
Кукулади какку қуш — какку:
«Ку-ку, ку-ку, зерикишни ташла-ку,
Эк, қайга эксанг, ку-ку, ку-ку!»

Қандай экиб, ўрмасин Янка,
Доим недир етишмас эди.
Янка экди — одамлар ўрди,
Какку қушча ку-кулар энди:
«Ку-ку, ку-ку, зерикишни ташла-ку,
Урасан сен ҳам ку-ку, ку-ку!»

Мункиллаган чол бўлди Янка,
Йиғитлиги тарк этди тамом,

Аллалайди невараларин,
Кукулайди какку қуш ҳамон:
«Ку-ку, ку-ку, зерикишни ташла-ку,
Етар алла, ку-ку, ку-ку!»

Қабрга ҳам қўйилар Янка,
Қариндошлар кўзларида нам,
О, нега сен ўлдинг, қўшчимиз!
Кукулайди какку қушча ҳам:
«Ку-ку, ку-ку, зерикишни ташла-ку,
Ухла лочин, ку-ку, ку-ку!»

8. IX. 1921

БАРИ УЧУН

Ҳаётдан олганим

барчаси учун —

Халқим менга не берган бўлса,

Шу элдаги ўзимнинг уйим,

Бемашаққат нон-тузим учун —

Мен халқимга тўладим қарзим,

Ва кўп йиллар,

жуда кўп йиллар.

Озодликка чорладим сизни,

Ёруғликка чиқсин деб диллар

Ғарибона бу ватан учун

Берай дея унга куч-қувват,

Мен ғалаба куйин куйладим

Қабр, бутлар қўйнида ҳар вақт!

Ёвузликка қарши курашдим

Бахтли бўлсин инсонлар дебон.

Бахтсиз кунда мен шеърлар ёздим,

Унга бериб юрагимдан қон.

Одамларнинг тақдирларида

Тилаб қолдим яхшиликни ман.

Шундай экан, қушиқларимдан

Нени кутар эдинг ортиқ, сан!

VI-VII 1926

ФАҚАТ ОЛҒА

Қулоқ бериб тинглагил
Биродар — дўстим бир бор:
Фақат олдинга юргил,
Ортга чекинма зинҳор!

Боққил:

Кундан кун ўсиб,
Бизнинг бўрон эсмоқда.
Далаю ўрмонларни
Алғов-далғов этмоқда.

Довулдай машиналар
Йироқларга йўл олар.
Мовий, чўнг денгизларда
Мағрур сузар кемалар.

Денгизлару кўлларга
Балчиқ, лойларни ювиб —
Дарёю ирмоқчалар —
Оқар бир-бирин қувиб.

Самолётлар учади,
Қушлардан ҳам тез, баланд.
Сарҳад нима билмайди,
Фақат парвоз билан банд.

Фақат олдинга юргил
Ортга чекинма зинҳор!

. . . . .
Бундан ўзгача бўлмас,
Эй ўртоқ ва биродар!

XII. 1931

ОҚШОМ БАЗМИ

Тун кўксин яйратиб оқшом базми-ла
Уйнаб куладилар «Қизил қўшчи» да.
Шу ерда Стёпка, Василь ва Петька,
Шу ерда Катяю, Зося, Стася,
Гармонь тиним билмай роса жўшади...

Даладан қайтдилар, кийимлар шинам,
Клубда биронта бўш жой қолмади.
Шу ерда ўроқчи, сут соғувчи ҳам,
Шу ерда чўпону ҳатто бригадир,
Гармонь шўх куйлашдан асло толмади.

Давра сабабчисин ҳеч баҳоси йўқ,
Елиб-югуради, учади гўё.
Зина пичирлашар Мальвина ила,
Мальвина пичирлар Зинага кула,
Гармонь куйламоқдан тинмайди асло!..

Янка Машасини, Раяни Юрка
Қўлидан ушлайди, жуфт бўлиб шодон.
Уйнаб-кулишади қувнаб беармон
«Полька» га уланиб кетар «Сербона»
Тиним билмай янграйди гармонь.

Ким ҳосил ҳақида, ким у-бу ҳақда...
Дастурхон устида бошланур суҳбат.
Қўшни қўшнисини олқишлар, ичар,
Тотинар даврада йиғилган дўстлар,
Гармонь тўхтамоқни билмайди бу вақт!

Тун ўтиб, оппоқ тонг яқин қолса ҳам,
Уйига қайтишни ўйламас ҳеч ким.
Рақсу ўйин-кулги тўхтамайди ҳеч,
Ҳамманинг қалбида туганмас севинч,
Гармонь эса тинмай янграйди...

Файзли ўша кеча,

завқли ўша дам

(Кимдан ўрганишган — билади худо),
Йигитлар келишди тўп-тўп бўлишиб,
Рақсга тушишди ўйчаб-кулишиб,
Гармонь тўхтамоқни билмайди асло.

Арзийди, гурурлан, эй, «Қизил қўшчи»,
Таърифинг эл бўйлаб ёйилар энди,
Мариска ўрабди оқ шоҳи рўмол,
Янги уй бағрида янги бахт-иқбол,
Гармонь эса жаранглар эди...

VI. 1935

МЕҲМОНЛАР

Ўтли салом билан бир тўп колхозчи
Келди ҳузуримга куйлашиб бу он.
Раиснинг ўзи бор ва сут соғувчи,
Биргадиё муаллим ва уста чўпон.
Совғалар кўтариб келди меҳмонлар,
Ўз озов юртининг эгаси улар
Бугдойдан ширмой нон, косада асал,
Даладан хил-хил гул олиб келдилар.

Даврада ўтирдик, тўкин дастурхон,
Пирог, асал, каноп, турли-туман гул,
Тепадан самолёт гувиллаб ўтар,
Ҳовли орқасида куйлайди булбул.

Мен шунча яшаб ҳеч қилмабман хаёл
Бунчалик қадрни, гулгун даврани.
Нон ва туз ҳурмати — туганмас иқбол,
Туш эмас, ўнгим бу! Орзу замони.
Энг аввал нималар ҳақда сўз борди?
Меҳнатдан гаплашдик — дилда ифтихор.
Сўнг ёшлар ҳақида қуёш ва йўллар,
Қишлоқ ўтмишини эсладик такрор.

Сўнгра суҳбатлашдик қиш ва баҳордан,
Сўзлашдик мўл ҳосил, меҳнат кунидан.
Дераза ортида шовулла қайин,
Чўпонлар ёқарди тун ичра гулхан.
«Ҳукумат не деса, этамиз бажол
Чўнг йўллар қурамиз, яратамиз боғ,
Фаровон яшаймиз шон-шуҳрат қучиб,
Аввалгидай увадада юрмаймиз бироқ.

Тўғон қуриш керак дарёга ҳали,
Кўл барпо этамиз, ёнда тегирмон.
Сигир ва қўйларнинг оғилларига
Сув келсин қувурлар орқали ҳар он.
«Бу ерда мактаб бор — бошланғич фақат,
Ўн йиллик мактаб очмоқлик даркор.
Илмни севувчи бизнинг ёшларга
Яна нур йўлини тўшаб қўйиш бор».
Яна кўп нарсалар ҳақда сўзлашдик,
Халқим босиб ўтган зафар йўлини.
Хўроз қичқиради уйқу аралаш,
Осмонда ой эса сочар нурини.

Гармонь ҳам топилди, йигит ва қизлар,
Уйин-кулгиларга берилди атай,
Оёқлар зарбидан пол ғичирлайди,
Барча шодланади, нимасин айтай.
Меҳмонлар тарқалди. Чўкди сокинлик,
Бир фикр хаёлим этиб олди банд:
Улар бизга атаб қўшиқ ёзинг деб,
Илтимос қилмоққа қилмабди жўрват.

1935

ЯКУБ КОЛАСГА

Бир маҳаллар куйлаган эдик
Эркисизлигу ғам-кулфатни биз.
Энди ундай бўлмайди сира,
Сира бундай қўшиқ айтмаймиз.

Ақл бовар қилмайди, дўстим,
Ақлларни ҳайратга солар —
Ҳаёт шошқин дарё сингари
Тўсиқ билмай олдинга борар.

Большевиклар қудратли кучдир,
Иш бошлади сидқидил билан.
Биз ҳаётни қайта қурамиз
Биргалашиб ва ақл билан.

Кечаги йўқсул деҳқонлар
Тракторни бошқарар моҳир.
Дарахт кесар ўрмон бағрида
Даласида ер ҳайдайди, ер.

Кўраяпсан улкан заводлар,
Фабрикалар кўтармоқда қад.
Кўп нарсага улгурдик, аммо —
Олдиндадир ҳали кўп бекат.

Ҳаётингнинг ярим асрида
Кўп ишларга улгурдинг, аммо,
Қўл силташга ҳаққинг йўқ ҳали,
Чарчамоққа ҳаққинг йўқ асло.

Олдимизда, азизим Колас,
Олис йўллар эшиги очиқ.
Кенг, поёнсиз экинзорларда
Вошоқ тортар фаровонлик тўқ.
Эртак каби ажойиб даврон,
Яшаяпмиз, дилда йўқ тугун.
Юракларни тўлдириб энди,
Куйлашимиз керакдир бугун!
Келажакнинг ўйлари билан
Шиддат тўла янги қувват-ла,
Интиламиз уфқлар сари,
Қулоқ солиб ҳаёт сасига
Майли, жўшсин қувончга тўлиб,
Ва янграсин овозлар бардам.
Бу Советлар Иттифоқида
Ҳамда ундан нариларда ҳам.
Узоқ яшаб қадрдон дўстим,
Узоқ йиллар юзини кўрсин.
Ўз туғилган озод юртида
Ўз элини мадҳ этиб юрсин.

11. XII. 1932

ТАРАС ҚИСМАТИ

(Поэма)

Тарас Шевченко хотирасига

1

Украина бўйлаб кезар хушxabар,
Хабарки, улугвор, янгроқ бебаҳо.
Днепр бўйлари, чексиз чўл аро
Довруғи оламга ёйилган бир шон.
Асли бу тақдирни қачонлардир,
Каромат қилганди Тараснинг ўзи.
Энди билаяпти бу чўнг толени,
Ҳамда кўраяпти одамлар кўзи.
Бу тақдирни қачонлардир
Кўрган эди тушида Тарас.
Чўлдай кенгликларда дайдиған хаёл —
Қуёш билан туғилгани рост.
Қачондир Тараснинг хаёлларида
Ярқ этған ўша бахт юлдузи
Бугун барча элга эркинлик бўлиб
Кремлда порлар кеча-кундузи.
Хайрли сўз билан эсга олади
Улуғ ўғлонни —
Навқирон Украина,
Украина шонин!

2

У туғилган чоғида,
Порламасди кўкда юлдузлар.
Тиш қайрарди мазлумлик,
Кулар эди қайғулар.
Айтилмади шодон қўшиқ
Беланчаги устида.
Куйланмади ёш кўнгил учун

Зулмат ичра чекар эди дард,
Бу азобу уқубатларни
Қалам ёзиб тугата олмас.
Бари ўтди. Фақат қўшиқда
Куйланади бу алам холос.

4

Кўз очди-ю дунёда Тарас
Кишанланди оёғи, қўли.
У қаҳрли тақдирни кимки —
Кўрмагандир, азизим, бахтли.
Мана, менга бўлди муяссар
Кўрдим ўтмиш жабр-зулмини.
Мумкин бўлса, ёндирар эдим,
Куйдирардим ўша кунларни.
Йиллар ўтди улғайди Тарас,
Даладаги чинордай ўсди.
Ҳақсизликлар исканжасидан
Сотиб олди уни ёр-дўсти.
Сотган пулни олиб ифлос пан
Тутар экан лаънати қўли,
Қон ялтирар ҳар биттасида
Одамзоднинг азоби бўлиб.
Қул қилинган деҳқон ўғлининг
Қонидир бу қон-қардошларин.
Қон ялтирар эди пулларда,
Украина элин қонлари.

5

Белорусия йўллари бўйлаб
Олисдаги пойтахт томонга
Хўжайин извоши ортидан
Судралади йигит бечора.
Йигит бизнинг бахтсиз Тарасдир,

Хизматкордир панларга кичик.
Пан бадавлат, у эса ғариб,
Кийимлари жулдир ва йиртиқ.
Белорусия оқ қайинлари
Йўл бўйида тик турган ҳолда,
Еш украин ўғлонига бош
Силкиди-ю, кузатиб қолди.
Боши узра шовуллар ўрмон,
Шилдирайди тошқинлар уйғоқ.
Еш йигитга суюкли эди
Еруғ ва кенг дунёни туймоқ.
Томларига похол тўшалган
Кулбаларни кўради йўлда.
Кўрди эркисиз одамларни ҳам,
Ҳамма ерда аҳвол бир хилда.

6

Қандай қилиб белоруснинг ҳам
Юрагида жўшиб янгради —
Акс садо тошиб ўзига
Тараснинг қўшиқлари.
Қандай қилиб украин ели
Сеҳр тўла хаёллар ила
Етиб келиб белорус томон
Жаранглади кулбалар узра?
Белоруснинг тақдири доим
Украинга туташ — ёнма-ён.
Бирга юрди тиканли йўлдан,
Азоб чекиб ноҳақликлардан.
Болаликдан сўнгги дамгача
Қад букилган, қилишган тоқат.
Асоратда, лекин қачондир
Тонг отишин кутишган фақат!
Зўрға-зўрға ўтиб кунлари,
Мадор қуриб, чекдилар, оҳ-воҳ.

Бу қиссанинг дард — аламига
Қатор-қатор қабрлар гувоҳ!

7

Севиб қолди Тарас бир қизни.
Севиб қолди дафъатан.
То умрининг сўнггига қадар
Тилидан тушмади Оксана.
Икков ҳайдаб ўзгалар молин,
Ўтлатдилар яйловда ҳар он.
Ялангоёқ чопдилар бирга
Тонг саҳарда дарёга томон.
Бу ғариблар нимани ўйлаб,
Нени орзу қилдилар у вақт,
Буни улкан Днепр билар,
Билар чексиз дала, қир фақат!
Тарасда бор эди соф юрак,
Яратилган эди севмоққа.
Кўзлари-чи, йиғлай оларди,
Ерини деб бутун асрга!
Ўзи билан Тарасни бирга
Ўзга юртга олиб кетди пан.
Бегоналар билан кетди қиз —
Бечора ноилождан.

8

Ким ўйлабди, айтингизлар,
Шундай тутқун ҳолида
Шу чоққача кўрилмаган
Сақлаганини хазина.
На бир шоҳу на амалдор,
На бирор пан ҳеч қачон
Бу ноёб хазиңани
Ўғирлаша олмаган.

Унинг асл бойлиги бу
Ҳеч топилмас хазина,—
Қўшиқ эди, қалбдан чиқиб
Учиб юрган оламда!
Денгизларда чўкмас бу қўшиқ,
Оловда ҳам куйиб кетмас у.
Уни асло кишанлай олмас,
Ғазабланган ноиб ҳам ёҳу.
У чизолди ҳаёт расмини,
Лек ёввойи эрксизлик ичра
Бахтга боқиб туриб, уни
Чизолмасди, на чора.

9

Уйқу келмас, туш ҳам кўрмас
Бу дунёда Тарасга.
Қайга боқма — йўқ эркинлик,
Йиғлар бола, йиғлайди она.
Украин панлари қўлида,
Шоҳ пошнаси эзади ёмон.
Нола билан чўкиб ўлади,
Ҳеч ҳаловат кўрмай беомон.
«Панларни ос, шоҳлар бошини
Кундага қўй, гал келди, энди!—
Украина бўйлаб таралди,
Бу Тараснинг нидоси эди.
Қанча қайғу, қанча ғам бўлса,
Нима унга бергандир азоб
Туширади борин қоғозга,
Одамлар англасин деб.

Чорлар ўзга тақдир излашга,
Дер: — Бу тақдир озодлик бўлсин!
Эрк излашга, толе излашга
Жафокаш халқи учун.

Тараснинг бу нидо сўзлари,
 Тўрт томонга кетар таралиб.
 Ҳуқуқсиз ҳар деҳқон қалбига
 Тўппа-тўғри олар жойлашиб.
 Инсонларнинг очилиб кўзи,
 Эркинликни кутади:
 «Ҳақиқатдир Тарас сўзлари,
 Халқ тақдирин сўзлади».
 Қонхўр подшо аъёнлари,
 Қўли қонга бўялган пан ҳам,
 Қўрқиб титрар бу шуҳрату шон
 Олдида ҳар дам.
 Уйлашади: Тарасни қандай
 Жазоласак экан, қаерда:
 Қўрғондаги майдондами,

Ё ота кулбасида?
 Соқовликда азоб чексин деб,
 Этиб уни қўшиқдан жудо —
 Бир умрга куйламасин деб
 Унга қатъий бердилар жазо.

Қайғу-алам билан топталган
 Эй, оғир йўл, сургун йўллари.
 Унга инсон суяклари тўшалган,
 Уни ювган ҳасрат ёшлари.
 Шу йўллардан Тарасни судраб
 Олиб ўтган бераҳм тақдир.
 Тўқай оша, ўрмонлар оша
 Ҳамда ошиб саҳрою тақир.
 Чекка ўлка.

Саҳродай жимжит,

Ғарибона тәшландиқ макон.
Увиллайди йиртқич ҳайвонлар,
Даҳшатли ва нотавон.

Мана шундай жойга Тарасни
Ҳайдар разил, шафқат билмас шоҳ
Тириклайин кўмар қабрга,
У тошкўнгил олчоқ.
Тараснинг бу аламли дардин
Билар фақат биргина гунг тош.
Фақат тинглар дарбадар шамол,
Бўзлайди у, ғарибга сирдош!

12

Орск номли қалъада банди,
Шоҳ қарори билан у энди
Тутмаслиги керак қўлига қалам,
Бирор марта ҳам.
Тўқима деб исъёнкор қўшиқ,
Барча имкон йўли тўсилди.
Мана шундай ҳақсиз тақдирдан
Қўшиқчининг бағри қисилди.
Қабр ичра тушига кирар
Она ери суюк, жонажон.
Қони билан ёзмоқ бўлса ҳам,
Ман этишган унга батамом.
Дилда қўшиқ сўрайди рухсат,
Жўш уради кўпирган қонда.
Олиб қўяр аммо ёвузлар
Қалам билан қоғозни ундан.

Ўз даласи еридан йироқ,
Шоир кун-кун сарғаяр, сўлар.
Унинг бахтсиз бошида ҳамон
Шоҳнинг қонли қамчиси ўйнар.

Бундайин лаънатларни
 Ҳеч ким олиб юролмас.
 Қувғиндан қайтар уйга
 Роса эзилган Тарас.

Шоҳнинг зулми еб қўйди
 Тарас кучу қувватин.
 Камроқ осмонга қараб,
 Кўпроқ кўрди қабрни.
 Фақат жўшқин қўшиқни
 Кулфатда ҳам унутмади.
 Доим куйлаб тинмади.
 Жонажон Украинани.
 Уйчан қўшиқларини
 Ёзар эди ўз қони билан.
 Аммо унинг қонини
 Қонхўрлар сўриб олган.
 Унинг юрак қонини
 Ичдилар очкўзлик ила,
 Уша ҳасрат — ғам мангу
 Қолсин хотираларда.

Тарас ўлди. Чидай олмасдан
 Ҳақсиз ҳаёт гирдибодига.
 Яна шовқин ва оҳ қўшилди
 Днепрнинг мавжли додига.

Шовқин солиб чопди тўлқинлар
 Йўли — тўппа-тўғри чўнг денгиз,
 Бу дунёга

Бу ғам ҳақида

Улкан мавжлар, сўйлаб берингиз!
Йиглаб қолди Украина
Йиглаб қолди ҳасрат доғида.
Жондан азиз суюкли ўглин,
Қўшиқчисин кўмган чоғида.

Пишқирган Днепр бўйида
Тепаликка кўмдилар вазмин.
Дея унга йироқ-йироқдан
Украина кўриниб турсин.

Тарас ухлар,
бир умр ухлар,
Торгина шу қабр бағрида.
Йўқ, ухламас, халқ билан бирга,
Қўшиқлари доим куйланар!

15

Агар, Тарас, уйғонсанг эдинг
Бу қабрдан кўтарсайдинг бош:
Боқсанг эди Украинага
Бизнинг азиз қўбизчи яккаш —
Боқсанг эди, қанча чироқлар
Чўллар узра чарақлаб кетди.
Днепрнинг уфқига атаб
Янги қўшиқ бағишлар эдинг.
Энди сенинг ўлканг кўксида
Ёрқин қуёш порлаб турибди.
Мангу озод отаю бола,
Жулдурини ташлабди энди.

Подшо ҳам йўқ, Пан ҳам йўқ энди,
Эркин яшар озод одамлар.
Ҳар бир жойда яратиш, шодлик,
Ажиб давр шахдам қадамлар!

Унутилган қайғу батамом
Ва аламлар қолмаган зарра.
Эй, қўбизчи,
Энди, боқсанг-чи,
Гуркираган Украинага!

22. II. 1989

МУНДАРИЖА

Р. Иноғомов. Халқ бахтининг куйчиси	5
Толеим	9
Зирк дарахти	11
Мен шоир эмасман	12
Кўклам	14
Деҳқон	16
Ям-яшил боғда	18
Менинг қўшиқларимдан	20
Яна баҳор келади	21
Бахт	22
Дала	24
Белорус шоирига	26
Уроқчи қиз	28
Ўлдиришга йўл қўйманг	30
Ез	31
Мен кўрганман	32
Қизча	33
Икки тақдир	34
Қўшиқ	35
Анҳор	36
Эман	37
Тилдош элдошларимга	38
Менинг йўлим	40
Қиссадагидек	41
Дарё бўйида	43
Сивизга билан	45
Сен, ям-яшил эманзор	48
Тилак	49
Менинг ибодатим	50
Қуёш ботгандан сўнг	51
Қиш	53
Ваҳорда	54
«Ака ва сингил»	55
Қўшиқ	58
Жасур бўл	60

Юракларда ўт сўнган эмас	61
Излама	62
Анҳор югурар	64
Далаларда эрир қор	66
Ўз қўшигин бошлади баҳор	67
Қўшиқ	68
Қўшиқ ва эртак	70
Кукулайди какку қуш	71
Бари учун	73
Фақат олға	74
Оқшом базми	76
Меҳмонлар	78
Якуб Коласга	80
Тарас қисмати (Поэма)	82

На узбекском языке

„Библиотека Дружбы“
Поэзия народов СССР

Янка Купала

ПЕСНИ СВОБОДЫ

с т и х и

Перевод с издания изд. „Советский писатель“ М. 1962

Редактор М. Жалилов

Рассом А. Кива

Расмлар редактори А. Бобров

Техн. редактор Е. Потапова

Корректор О. Буриев

ИБ № 1816

Босмахонага берилди 12.03.82. Боснига рухсат
этилди 08.02.83. Босмахона қоғози №3
Мактаб гарнитураси. Юқори босма
Шартли босма л. 3,51. Нашр л 2,79. Тиражи
5000. Заказ № 627 Баҳоси 50т. Гафур Гулом
номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 700129,
Тошкент, Навоий кўчаси, 30

Нашриётлар, полиграфия ва китоб савдоси
ишлари Давлат Комитети, Тошкент „Матбуот“
полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг
Бош корхонасига қарашли 1-босмахона. Тош-
кент. Ҳамза кўчаси, 21.

С(Бел)2

К93

Купала Янка.

Эрк қўшиғи: Шеърлар ва поэма / [Редкол.: Азимов С. О. (редкол. раҳбари)]. — Т.: Адабиёт ва санъат нашриёти, 1983. 96 б. — (Дўстлик кутубхонаси. СССР халқлари шеърляти).

Бу китоб атоқли белорус шоири Янка Купаланинг поэма ва шеърларидан тузилди. Бу асарларда шоир жафокаш халқнинг Октябрь инқилобидан аввалги аянчли аҳволини ҳамдардлик билан акс эттириб қолмай, уларни зулм ва истибодга қарши озодлик учун курашга чақиради. Октябрь инқилоби ва ундан кейинги янгиликларни шодлик билан куйлайди.

Купала Янка. Песни свободы. Стихи и поэма.